

Moninapaisen maailmanjärjestyksen vaihtoehtoiset totuudet, maailmankuvat ja arvot

Marko Lehti
Tutkimusjohtaja
Tampere Peace Research Institute (TAPRI)
Tampereen yliopisto

Vaihtoehtoiset perspektiivit maailmanjärjestykseen

- Tiedon rakentumisen eri perspektiivit: Miten muuttuvaa maailmanjärjестystä ymmärretään on aina tulkinta, joka on sidottu arvoihin ja positioon
- Vuosi 2025 keikahduspiste: Länsikeskeinen liberaali maailmanjärjestys on murtumassa (sääntöpohjainen, liberaali, läntinen)
- Muutosvoimat
 - Dekoloniaalinen: Globaalin etelän näkökulmasta muutos on välttämätön ja toivottu
 - Autoritaarinen: Autoritaaristen vallat haastavat normien legitimitetin
 - Lännen sisäinen: Trumpin hallinnon täydellinen irtiotto ja avoin liberaalien normien ja kansainvälisen lain haastaminen
- Muutos laajalti toivottu mutta moninaisuus ei johda oikeudenmukaisempaan maailmaan.
 - Epätasa-arvo kasvaa, voima merkitsee enemmän kuin periaatteet ja sota normalisoituu.
 - Kansalaisyhteiskunnan osallistuminen käy entistä vaikeammaksi mutta toisaalta globaalissa etelässä ja idässä paikallisten toimijoiden usko omaan toimijuuteen vahvistunut.

Sirpaloitunut maailma

- **Miksi “sirpaloitunut” eikä moninapainen**
 - Napaisuus ei kuvaa järjestelmän monikerroksisuutta
 - Rinnakkaiset ja ristiriitaiset kehityskulut elävät samanaikaisesti
 - Normit säilyvät muodollisesti, mutta menettävät legitimitettä
 - Vallan, legitimitetin ja normien suhde on katkeamassa
 - Monenkeskisyyden moninaiset muodot

Maailma vailla sääntöjä?

Maailma vailla pidäkkeitä?

- Liberaali järjestys oli ristiriitainen mutta normatiivinen
- Voimankäytön kynnys on madaltunut (Ukraina, Gaza, Iran, alueelliset sodat)
- Trumpin Yhdysvallat edustaa transaktionaalista, normivapaata politiikkaa, jossa voima tuo oikeutuksen
- Maailmanpolitiikka henkilöityy ja muistuttaa 1700-luvun valistuneiden itsevaltioiden aikakautta
- Suurvallat eivät kuitenkaan yksinään pyöritä maailmaa eikä geopolitiikka määritä kaikkea.

Miksi rauhasta tulee edelleen puhua?

Eri perspektiivit rauhaan

- Liberaali rauha: normit (demokratia, ihmisoikeudet), kansainväliset instituutiot, osallistava
- Autoritaarinen rauha: valtion vakaus, kontrolli, eliitin vallan turvaaminen, erimielisyyden kieltäminen
- Transaktionaalinen rauha: diilit ilman luottamusta, sota rauhanrakentamisena
- Euroopassa korostuu “aseellinen rauha”: varustautuminen ja pelote
- Tarve palauttaa rauha aktiiviseksi poliittiseksi käsitteeksi: Rauha on kykyä ja käytänteitä elää erimielisyyden kanssa ilman väkivallan eskaloitumista
- Monenkeskisyyden merkitys

Onko monenkeskinen yhteistyö kriisissä?

Vanhan järjestelmän murros

- YK- pohjainen globaali monenkeskisyys kärsii legitimizeettivajeesta mutta on sitkeä
- Alueelliset organisaatiot korvaavat globaaleja
- Uusia alueiden välisiä aloitteita
- Ei-läntiset foorumit (esim. BRICS, SCO, Belt Road) vahvistuvat
- Ad hoc -ryhmittymät lisääntyvät (ketteryys vs. institutionaalinen jännite)
- Trumpin Yhdysvallat avoimen vihamielinen monenkeskisyyteen (tehottomuus, Kiina)
- Monenkeskisyys ei katoa, vaan moninaistuu

Miten ymmärrämme
diplomaattisen kanssakäymisen
ja kumppanuuden?

Liberaali/sääntöpohjainen: juridinen
sitoutuminen, luottamus

Transaktionaalinen: diilit ilman velvoitteita

Agonistinen: erimielisyys ilman eskalaatiota
(BRICS, ETYK, YKn turvallisuusneuvosto)

Konfutselainen: suhteet tärkeämpiä kuin
sopimukset, suhteiden verkosto, muuntuvia
(ASEAN, Kiina)

Keskeiset kysymykset

Mihin suuntaan
maailmanjärjestys
muuntuu?

Monenkeskisyys: Miten eri yhteistyöfoorumit ja kansainväliset organisaatiot ovat kykeneväisiä yhteistyöhön ja koordinoituun toimintaan?

Arvopohjaisuus: Miten monimuotoistuvassa maailmassa demokratiat vastaavat autokraattisten valtioiden aggressioon omiin arvoihin tukeutuen mutta samalla mahdollistaen ei-hegemonista, pluralistista monenvälisyyttä?

Rauhanrakennus: Miten mahdollistetaan toimijuuden moninaisuus sirpaloituvassa maailmassa?

Tulevaisuususkko: Miten vahvistetaan kykyä kuvitella ja rakentaa vaihtoehtoisia tulevaisuuksia?

Suomi globaalina muutostoimijana

- Kyky haastaa rakentavasti suurvaltain dominanssi
- Pienvaltion toimijuus sirpaloituvassa maailmassa
- Suomi ei tule olla vain sopeutuja, vaan mahdollinen muutostoimija
- Pohjoismainen yhteistyö keskeinen viiteryhmä
- Arkipäivän diplomatia ja luovat kumppanuudet korostuvat